

КЕРУВАННЯ ЕМОЦІЯМИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Наталія Басюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови, Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

EMOTIONAL MANAGEMENT AS A BASIS FOR FORMING MOTIVATION TO LEARN IN FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Nataliia Basiuk, candidate of pedagogical sciences, associate professor of the department of primary education and culture of professional language, Ivan Franko Zhytomyr State University (Ukraine)

Анотація. У статті розкривається питання керування емоціями майбутніх учителів початкової школи з метою підвищення у них рівня сформованості мотивації до навчання. Здатність керувати емоціями розглядається як навичка емоційного інтелекту особистості. Описуються методи підвищення навчальної мотивації студентів, які реалізуються завдяки впливу на їх емоційну сферу та формування у них навичок керування власними емоціями.

Ключові слова: емоції; мотивація до навчання; емоційний інтелект; форми і методи навчання і виховання; майбутній учитель початкової школи; професійна підготовка.

Abstract. The article reveals the issue of managing the emotions of future primary school teachers in order to increase their level of motivation for learning. The ability to manage emotions is considered as a skill of emotional intelligence of the individual. Methods of increasing students' learning motivation are described, which are implemented through the influence on their emotional sphere and the formation of their skills in managing their own emotions.

Keywords: emotions; motivation for learning; emotional intelligence; forms and methods of teaching and education; future primary school teacher; professional training.

Головне завдання, яке сьогодні постає перед закладами вищої освіти, що здійснюють професійну підготовку майбутнього вчителя початкової школи, - підготувати висококваліфікованого, вмотивованого й конкурентоспроможного фахівця. Успіх його розв'язання залежить від рівня сформованості позитивної мотивації до навчання у здобувачів вищої освіти. Чим він вищий, тим кращих результатів можна досягнути.

Проблема мотивації навчальної діяльності є однією з найгостріших проблем у психолого-педагогічній науці. Особливо знизився рівень мотивації студентів з початком війни. На заняттях у студентів можна спостерігати негативні емоційні стани, такі як: знижені показники настрою і самопочуття, відсутність активності та інтересу, емоційну відстороненість, пригніченість, апатію, відчуття втоми від життя. Цілеспрямований вплив на емоційну сферу майбутніх педагогів дозволить зберегти позитивний настрій та віру в майбутнє, підвищити мотивацію, зосередитись на тому, що дійсно важливе, – на навчанні.

Проблему формування мотивації до навчання вивчали В. Богословський, Л. Василенко, А. Виноградова, В. Галузьяк, Д. Ельконін, Є. Ільїн, С. Максименко, М. Мільман, О. Савонько, М. Сметанський, В. Шахов та інші. Роль емоцій у навчальному процесі вивчали А. Алексюк, Ю. Бабанський, Н. Бібік, Б. Друзь, С. Кириченко, О. Киричук, Н. Скрипченко та інші науковці. На мотиваційну функцію емоцій вказували Р. Ліпер, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, П. Янг. Зокрема, Р. Ліпер вважав, що емоційні процеси виконують роль мотивів, оскільки спонукають до діяльності й активності. Він виділяв фізіологічні й емоційні мотиви. Фізіологічні мотиви викликаються внутрішнім станом організму або зовнішніми стимулами. Емоційні мотиви залежать від психічних процесів. К. Ізард доводив мотивуючий вплив на людину базових емоцій і підкреслював, що мотиваційну систему утворюють десять базових емоцій: радість, сум, гнів, відраза, презирство, страх, сором, зніяковілість, провина, подив, інтерес. Є. Ільїн, визнаючи, що емоції впливають на мотивацію, підкреслював, що вони є лише одним з мотиваторів, які впливають на прийняття рішення і поведінку.

Здатність мотивувати себе до діяльності, зокрема й навчальної, разом зі здатністю управляти емоціями, є структурними складовими складного конструкту – емоційного інтелекту. Мотивувати себе – означає бути здатним створювати у собі відповідні емоційні стани, які спонукають до певного виду діяльності, тобто використовувати емоції як засіб впливу на когнітивні структури. Як показали дослідження [1], в мотиваційній сфері осіб з високим і низьким рівнями емоційного інтелекту спостерігаються значні відмінності. Особи, які демонструють високий рівень розвитку емоційного інтелекту, більше націлені на результат, ніж на процес діяльності, що властиво для осіб з низьким рівнем. Вони здатні докладати вольових зусиль для досягнення мети, прагнуть до самовдосконалення й саморозвитку, проявляють ініціативу й інтерес до творчої активності, мають вищий рівень прагнень і спонукань у життєвій і професійній сферах, виявляють інтерес до інших людей.

Емоції інтересу, радості, здивування, задоволення від засвоєння нових знань, що виникають в процесі навчання, наповнюють енергією, позитивно впливають на результативність і на загальне ставлення до навчання. Вони поліпшують концентрацію уваги, сприяють інтенсивному запам'ятовуванню, підвищують активність, запускають механізми творчого мислення й генерування інноваційних ідей. Внаслідок досягнення навіть незначних позитивних результатів з'являється відчуття успіху, бажання його повторити. Це штовхає на нові досягнення. Виникає бажання вчитися, займатися самоосвітою, працювати над покращенням своїх професійних компетентностей і професійно значущих якостей. У той же час негативні емоції страху, занепокоєння, роздратування, тривоги спричиняють втрату зосередженості, інтересу, стомлюваність, що призводить до зниження і навіть зникнення мотивації і негативно позначається на продуктивності навчальної діяльності. Неспроможність якнайкраще виконати навчальні завдання, яка набуває систематичного характеру, здатна породити у студентів занижену самооцінку, невпевненість, почуття малоцінності.

Отже, управління емоціями можна розглядати як ефективний інструмент впливу на мотиваційну сферу особистості майбутнього вчителя початкової школи. Підвищення рівня мотивації до навчання цілком можливе шляхом здійснення впливу на його емоційну сферу та формування у нього навичок керування власними емоціями.

Важливу роль у створенні позитивних емоцій зацікавленості відіграє емоційна насиченість змісту навчального матеріалу та емоційна його подача викладачем. Останнє визначається емоційно-образним мовленням та спрямуванням комунікативної поведінки педагога. Під комунікативною поведінкою розуміється єдність мовлення та невербальної поведінки (жести, рухи, вираз обличчя, міміка тощо). Мовлення викладача характеризується доброзичливим тоном, емоційно збагачене, інтонаційно виразне, що допомагає захопити увагу слухачів і створити оптимальну передачу навчальної інформації.

Для того, щоб викликати у студентів позитивні емоції до навчальної діяльності і стимулювати внутрішню мотивацію, під час навчання використовуються різноманітні методи та прийоми стимулювання навчальної діяльності. До них відносяться метод емоційного стимулювання навчальної діяльності, метод створення ситуації новизни у навчанні, метод створення ситуації успіху, метод заохочення та інші. Метод емоційного стимулювання навчальної діяльності реалізується через використання прийомів цікавих аналогій, наведення прикладів з життя шкільних буднів учителя початкової школи, прикладів з життя відомих педагогів та інших знаменитостей, які досягли значних успіхів у житті, постановку проблемних запитань, показ цікавих дослідів, ознайомлення з парадоксальними фактами, прийому «еврика» - створення ситуацій для інтелектуальних відкриттів.

Використання методу створення ситуації новизни у навчанні полягає у наведенні спеціально підібраних прикладів, фактів, ілюстрацій, які містять нові, невідомі аспекти вже відомих явищ, чим викликають посилений інтерес.

Для стимулювання позитивних емоцій і формування мотивації успішного навчання важливо застосовувати метод створення ситуації успіху, який має виховний потенціал.

Емоційне переживання успіху формує впевненість у власних силах, створює бажання оволодіти новими знаннями з метою самореалізації, розвиває почуття відповідальності й обов'язку, мобілізує активність. Вплив емоції успіху на професійно-особистісне становлення майбутнього педагога незаперечний. Науковцями І. Волковим, В. Караковським, А. Лутошкіним, А. Макаренком, Н. Щурковою розроблено значний арсенал ситуацій успішного навчання і виховання: ситуація авансування довірою, ситуація невимушеного примусу, емоційного зараження, ситуація творчості, ситуація успіху. У випадку їх використання головним стимулом до навчання стає радість від пізнання нового та емоція успіху.

Метод заохочення, який реалізується через емоційну підтримку, похвалу, подяку, усмішку, підбадьорення, заохочення до дій за допомогою міміки, жестів, рухів, демонструє впевненість викладача у здібностях і можливостях студента. У студента він виховує ініціативність, відповідальність, самосвідомість і, найголовніше, - стійкість у боротьбі з труднощами.

Одним з ефективних способів керування емоціями майбутніх фахівців початкової школи й активізації пізнавальної діяльності є використання на заняттях інтерактивних технологій навчання. Включення здобувачів освіти у спільну діяльність через організацію роботи в групах, парах, рольових дискусій, ділових ігор, квестів, складання діалогів дає можливість не тільки глибоко засвоїти навчальний матеріал, але й пережити широку палітру емоцій, емоційно відчувати партнера по комунікації і відносно цієї інформації керувати зовнішнім вираженням власних емоцій. Окрім того, такі стратегії допомагають отримати майбутнім вчителям початкової школи досвід соціальної взаємодії та командної співпраці.

З метою формування у студентів навичок керування власними емоціями важливо регулярно здійснювати самоаналіз власного «Я», використовувати вправи на рефлексію, працювати над управлінням часом, засвоювати техніки саморегуляції (медитацію, позитивне мислення, фізичну активність), встановлювати реалістичні цілі.

Таким чином, врахування емоційного компоненту у змісті фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи та систематичне й цілеспрямоване формування у них навичок керування емоціями як важливих навичок емоційного інтелекту сприятиме розвитку мотиваційної сфери загалом і підвищить рівень сформованості їх мотивації до навчання.

Список використаних джерел

1. Грисенко Н. В., Бойко Ю. А. Мотиваційна сфера осіб із різними рівнями емоційного інтелекту. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2017. Вип. 2, т. 1. С. 31–37.